

ฐานข้อมูลปัญญาท้องถิ่น

กองการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

องค์การบริหารส่วนตำบลศรีโนนงาม อำเภอศรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ

ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ในปัจจุบันเมืองไทยเราได้กลายเป็นประเทศเปิดที่รับเอาความรู้และเทคโนโลยีของต่างชาติเข้ามาอย่างมากมาย ทำให้ไทยกลายเป็นประเทศที่มีความเจริญทางด้านเทคโนโลยี จากผลของการรับเอาวัฒนธรรมของชาติอื่นมานี้เอง ทำให้ประเทศของเราชุมชนของเรานี้ก็ถึงความสำคัญของภูมิปัญญาชาวบ้าน และเทคโนโลยีในท้องถิ่นอันดี ที่เคยสืบทอดกันมาช้านาน ปัจจุบันวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของไทยเราส่วนมากจะยังคงปฏิบัติสืบทอดกันมาตามชนบทหรือ ตามท้องถิ่นห่างไกล ซึ่งถือเป็นสิ่งสำคัญที่ยังคงมีการสืบทอดภูมิปัญญาชาวบ้าน และเทคโนโลยีในท้องถิ่นอยู่ ดังนั้นการศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านของเราจึงเป็นการดำรงไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรมและวิถี ชีวิตของท้องถิ่นเหล่านั้นได้เป็นอย่างดี อีกทั้งยังเป็นการเผยแพร่ภูมิปัญญาในท้องถิ่นให้แก่ผู้ที่สนใจได้รับทราบและร่วมภูมิใจกับบุคคลในท้องถิ่นด้วย ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นและดำรงอยู่กับสังคมมนุษย์มาช้านานเป็นการดำรงในชีวิตที่เกี่ยวพันกับธรรมชาติของแต่ละท้องถิ่นโดยมีการปรับสภาพการดำเนินชีวิตให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม ธรรมชาติตามกาลเวลา (ประเวศ วะศรี, ๒๕๓๖)

ความหมายของภูมิปัญญา

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ (๒๕๔๖, หน้า ๘๒๖) ได้ให้ความหมายของคำว่า ภูมิปัญญาไว้ว่า “พื้นความรู้ความสามารถ” ภูมิปัญญา หมายถึง ทรัพยากรบุคคล ทรัพยากรความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นแต่ละแห่ง ซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะคนหรือเป็นลักษณะสากลที่หลายถิ่นมีคล้ายกันก็ได้ ภูมิปัญญาชาวบ้านในแต่ละถิ่นเกิดจากการแสวงหาความรู้ เพื่อเอาชนะอุปสรรคทางธรรมชาติ ทางสังคม ที่จำเป็นในการดำรงชีวิต ภูมิปัญญานี้จึงเป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับการผลิตและชาวบ้าน เช่น การประกอบพิธีกรรมของชุมชน หรือ ประเพณีการรวมกำลังช่วยกันทำงานใหญ่หลวงเกินวิสัยที่จะทำสำเร็จได้โดยคนเดียว เป็นต้น ภูมิปัญญาหมายถึงแบบแผนการดำเนินชีวิตที่มีคุณค่าแสดงถึงความเฉลียวฉลาดของบุคคล และสังคม ซึ่งได้สั่งสมและปฏิบัติสืบทอดกันมาภูมิปัญญาจะเป็นทรัพยากรของบุคคลหรือ ทรัพยากรความรู้ก็ได้ทรัพยากรความรู้ที่ถือว่าเป็นภูมิปัญญา ได้แก่ ความรู้ในสาขาอาชีพหรือวิชาการด้านต่างๆ เช่น การคัดเลือกพันธุ์ข้าว การถนอมอาหาร วัฒนธรรม ศิลปะ จารีต ประเพณี เป็นต้นส่วนทรัพยากรบุคคลที่ถือว่าเป็นภูมิปัญญา ได้แก่ ชาวนาผู้ประสบความสำเร็จในการผลิตพราหมณ์ผู้เชี่ยวชาญในบายศรี เป็นต้น ภูมิปัญญาท้องถิ่น (local wisdom) หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน (popular wisdom) เป็นคำที่รู้จักกันมานานพอสมควร เป็นคำที่มีความหมายลึกซึ้ง หลายแง่มุม ซึ่งมีนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้ในแง่มุมต่างกัน ดังนี้

ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน (Popular Wisdom) หรือ

/ปัญญาชน...

ปัญญาชนชาวบ้านหรือปัญญาชนท้องถิ่น (Intellectual Organic) หมายถึง “พื้นเพรากฐานของความรู้ของชาวบ้าน หรือความรอบรู้ของชาวบ้านที่เรียนรู้และสั่งสมประสบการณ์สืบเนื่องต่อกันมาทั้งทางตรง คือ ประสบการณ์ด้วยตนเองหรือทางอ้อมซึ่งเรียนรู้จากผู้ใหญ่ หรือความรู้ที่สะสมสืบต่อกันมา” (สามารถ จันทรสุริย์, ๒๕๓๓ อ้างถึงใน สำเนียง สร้อยนาคพงษ์, ๒๕๓๕:๒๔) ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาแห่งชีวิต ทำให้สังคมดำรงอยู่ได้มาเป็นเวลานาน เพราะสังคมเปรียบเสมือนมนุษย์ หากไม่มีสอนหรือปัญญาอ่อนไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ (ประเวศ วสี, ๒๕๓๔) อ้างถึงใน นิลุบล คงเกต, ๒๕๔๐ หน้า ๔๓) วันเพ็ญ พวงพันธุ์บุตร (๒๕๔๒:๑๐๘) ให้ทัศนะเกี่ยวกับภูมิปัญญาไทยว่า หมายถึงองค์ความรู้ทั้งหลายที่มีการสั่งสมและถ่ายทอดสืบต่อกันมาของชาติไทย โดยการคิดค้นปรับเปลี่ยนผสมผสานกับความรู้ใหม่ และพัฒนาให้เหมาะสม เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต มีความเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง รุ่ง แก้วแดง (๒๕๔๓:๒๐๔) ได้กล่าวถึงภูมิปัญญาไทยว่า หมายถึง องค์ความรู้ ความสามารถ และทักษะของคนไทย อันเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเลือกสรรเรียนรู้พัฒนาและถ่ายทอดสืบต่อกันมา เพื่อใช้แก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับยุคสมัย รัตนะ บัวสนธิ (๒๕๓๕:๓๕) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึงกระบวนการทัศน์ของบุคคลที่มีต่อตนเอง ต่อโลกและสิ่งแวดล้อม ซึ่งกระบวนการทัศน์ดังกล่าวมีรากฐานจากคาสอนทางศาสนา คติ จารีตประเพณีที่ได้รับการถ่ายทอด สั่งสอนและปฏิบัติสืบเนื่องกันมา ปรับเข้ากับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลง แต่ละสมัย ทั้งนี้โดยมีเป้าหมายเพื่อความสงบสุขของส่วนที่เป็นชุมชน และปัจเจกบุคคล

สรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน จะเป็นทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดขึ้นได้เอง และนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหา เป็นเทคนิควิธี เป็นองค์ความรู้ของชาวบ้าน ทั้งทางกว้างและทางลึกที่ชาวบ้านคิดทำ โดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่แก้ปัญหาการดำเนินชีวิตในท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย

ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้าน คิดค้นขึ้นแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขพัฒนาแก้ปัญหา เป็นทั้งสติปัญญาและองค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้าน ดังนั้น จึงมีความครอบคลุมเนื้อหาสาระและแนวทางดำเนินชีวิตในวงกว้าง ภูมิปัญญาท้องถิ่นประกอบไปด้วยองค์ความรู้ในหลายวิชา ดังที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (๒๕๔๑) ได้จำแนกไว้รวม ๑๐ สาขา คือ

๑. สาขาเกษตรกรรม หมายถึง ความสามารถในการผสมผสานองค์ความรู้ ทักษะ และเทคนิคด้านการเกษตรกับเทคโนโลยี โดยการพัฒนาบนพื้นฐาน คุณค่าดั้งเดิม ซึ่งคนสามารถพึ่งพาตนเองในสภาวะการณ์ต่างๆ ได้ เช่น การทำการเกษตรแบบผสมผสาน การแก้ปัญหา การเกษตร เป็นต้น

๒. สาขาอุตสาหกรรมและหัตถกรรม (ด้านการผลิตและการบริโภค) หมายถึง การรู้จักประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการแปรรูปผลผลิตเพื่อ ชะลอการนำเข้าตลาด เพื่อแก้ปัญหาด้านการบริโภคอย่างปลอดภัย ประหยัด และเป็นธรรมอันเป็นกระบวนการให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถพึ่งตนเองทาง เศรษฐกิจได้ ตลอดทั้งการผลิต

/และการ...

และการจัดจำหน่ายผลผลิตทางหัตถกรรม เช่น การรวมกลุ่มของกลุ่มโรงงานยางพารา กลุ่มหัตถกรรม และอื่นๆ

๓. สาขาการแพทย์ไทย หมายถึง ความสามารถในการจัดการป้องกัน และรักษาสุขภาพของคนในชุมชน โดยเน้นให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองทางด้านสุขภาพและอนามัยได้

๔. สาขาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง ความสามารถเกี่ยวกับการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งอนุรักษ์การพัฒนา และใช้ประโยชน์จากคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล และยั่งยืน

๕. สาขากองทุนและธุรกิจชุมชน หมายถึง ความสามารถในด้านบริหารจัดการค้าการสะสมและบริการ กองทุนและธุรกิจชุมชน ทั้งที่เป็นเงินตราและโภคทรัพย์ เพื่อเสริมชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในชุมชน

๖. สาขาสวัสดิการ หมายถึง ความสามารถในการจัดสวัสดิการในการประกันคุณภาพชีวิตของคนให้เกิด ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

๗. สาขาศิลปกรรม หมายถึง ความสามารถในการผลิตผลงานทางด้านศิลปะ สาขาต่างๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม วรรณกรรม ทัศนศิลป์ คีตศิลป์ เป็นต้น

๘. สาขาจัดการ หมายถึง ความสามารถในการบริหารการจัดการดำเนินงานด้านต่างๆ ทั้งขององค์กร ชุมชน องค์กรทางสังคมอื่นๆ ในสังคมไทย เช่น การจัดการองค์กรของกลุ่มแม่บ้านระบบผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน เป็นต้น กรณีของการจัดการศึกษาเรียนรู้ นับได้ว่าเป็นภูมิปัญญาสาขาการจัดการที่มีความสำคัญ เพราะการจัดการ ศึกษาเรียนรู้ดี หมายถึงกระบวนการเรียนรู้ พัฒนาและถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาไทยที่มีประสิทธิภาพ

๙. สาขาภาษาและวรรณกรรม หมายถึง ความสามารถผลิตผลงานเกี่ยวกับด้านภาษา ทั้งภาษาถิ่น ภาษา โบราณ ภาษาไทย และการใช้ ภาษา ตลอดทั้งด้านวรรณกรรมทุกประเภท

๑๐. สาขาศาสนาและประเพณี หมายถึง ความสามารถประยุกต์ และปรับใช้หลักธรรมคำสอนทาง ศาสนาความเชื่อและประเพณีดั้งเดิมที่มีคุณค่า ให้เหมาะสมต่อการประพฤติปฏิบัติให้บังเกิดผลดีต่อบุคคล และ สิ่งแวดล้อม เช่น การถ่ายทอดหลักศาสนา การบวชป่า การประยุกต์ประเพณี บุญประเพณีข้าว เป็นต้น

คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (๒๕๓๕) แบ่งประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ดังนี้

๑. ภูมิปัญญาด้านการเกษตร
๒. ภูมิปัญญาด้านเศรษฐกิจ
๓. ภูมิปัญญาด้านศาสนา คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม ความเชื่อ
๔. ภูมิปัญญาด้านการจัดการทรัพยากรและการพัฒนาหมู่บ้าน

- ๕. ภูมิปัญญาด้านศิลปะ
- ๖. ภูมิปัญญาด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม
- ๗. ภูมิปัญญาด้านภาษาและวรรณกรรม

กองการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม องค์การบริหารส่วนตำบลศรีโนนงาม จัดทำระบบฐานข้อมูลสารสนเทศ คลังความรู้ของชุมชนในด้านศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ศาสนา และภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการสืบสานฟื้นฟู พัฒนาสืบทอด และรวบรวมไว้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ เป็นข้อมูลแก่ผู้ที่สนใจ ทั้งหมด ๕ ด้าน คือ ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ด้านปรัชญา ด้านการแพทย์ ด้านศิลปกรรม ด้านเกษตรกรรม ดังต่อไปนี้

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลศรีโนนงาม

กองการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม องค์การบริหารส่วนตำบลศรีโนนงาม

1. ด้านอุตสาหกรรมหัตถกรรม

ที่	ชื่อ-สกุล	ที่อยู่	ความเชี่ยวชาญ / ภูมิปัญญา	การถ่ายทอดความรู้	หมายเหตุ
1	นายสมัย เกษี	หมู่ 6 บ้านโนนหนองบัว	ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม	จักสาน สานตะกร้าจากไม้ไผ่	
2	นางสมัย บัวจันทร์	หมู่ 5 บ้านโนนแก	ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม	จักสาน สานตะกร้างาน Handmad	
3	นางอุษาวลี สุทธิศักดิ์	หมู่ 5 บ้านโนนแก	ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม	จักสาน สานตะกร้างาน Handmad	
4	นางประทุมวรรณ สุขะจะ	หมู่ 5 บ้านโนนแก	ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม	จักสาน สานตะกร้างาน Handmad	
5	นางเพ็ญพักตร์ คันมีบุตร	หมู่ 5 บ้านโนนแก	ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม	สานกระเป๋	
6	นางดวงใจ ธรรมรส	หมู่ 5 บ้านโนนแก	ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม	สานกระเป๋	
7	นางทองแดง ศรีบุญเรือง	หมู่ 5 บ้านโนนแก	ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม	สานกระเป๋	

8	นางสวรรคค์ดารา ปัญญาคม	หมู่ 5 บ้านโนน แก	ด้านอุตสาหกรรมและ หัตถกรรม	สานกระเป่า	
9	นางสุคะตะ คันทะบุตร	หมู่ 5 บ้านโนน แก	ด้านอุตสาหกรรมและ หัตถกรรม	สานกระเป่า	
10	นางแก้วทิพย์ ปัญญาคม	หมู่ 5 บ้านโนน แก	ด้านอุตสาหกรรมและ หัตถกรรม	สานกระเป่า	

2. ด้านปรัชญา

ที่	ชื่อ-สกุล	ที่อยู่	ความเชี่ยวชาญ / ภูมิปัญญา	การถ่ายทอดความรู้	หมายเหตุ
1	นายไท ยอดจักร์	หมู่ 3 บ้านตาเหมา	ด้านปรัชญา	ศาสนา ประเพณี มัคทายก	
2	นายปู่ บัวจันทร์	หมู่ 5 บ้านโนนแก	ด้านปรัชญา	ศาสนา ประเพณี มัคทายก	
3	นายทองพูน อินทร์ ทองขาว	หมู่ 2 บ้านหนองรุง	ด้านปรัชญา	ศาสนา ประเพณี ทำขวัญ นาค	
4	นางนุ่น ธรรมบุญ	หมู่ 2 บ้านหนองรุง	ด้านปรัชญา	รำแม่มด	
5	นางเชียว กุดแปง	หมู่ 9 บ้านหนอง โปล้	ด้านปรัชญา	จัมปู้ตา	
6	นายสมาน มโนธรรม	หมู่ 1 บ้านโนนงาม	ด้านปรัชญา	หมอธรรม	
7	นายสมจิตร อร่ามเรือง	หมู่ 1 บ้านโนนงาม	ด้านปรัชญา	หมอธรรม	
8	นายถนอม วงนิล	หมู่ 2 บ้านหนองรุง	ด้านปรัชญา	หมอธรรม เป่ารักษา อาการปวด	

3. ด้านการแพทย์

ที่	ชื่อ-สกุล	ที่อยู่	ความเชี่ยวชาญ / ภูมิปัญญา	การถ่ายทอดความรู้	หมายเหตุ
1	นายปรีชา นิสวงค์	หมู่ 5 บ้านโนนแก	ด้านการแพทย์	นวดแผนไทย	
2	นายไท หอมหล	หมู่ 2 บ้านหนองรุง	ด้านการแพทย์	ยาสมุนไพร	

4. ด้านศิลปกรรม

ที่	ชื่อ-สกุล	ที่อยู่	ความเชี่ยวชาญ / ภูมิปัญญา	การถ่ายทอดความรู้	หมายเหตุ
1	นายสมโภช สิริลักษณ์	หมู่ 1 บ้านโนนงาม	ด้านศิลปกรรม	กลองยาว	
2	นายนาวา พันธุ์แก่น	หมู่ 10 บ้านหนองรุ่งน้อย	ด้านปรัชญา	ยาสมุนไพร	

5. ด้านเกษตรกรรม

ที่	ชื่อ-สกุล	ที่อยู่	ความเชี่ยวชาญ / ภูมิปัญญา	การถ่ายทอดความรู้	หมายเหตุ
1	นายสมหวัง มนพรหมา	หมู่ 1 บ้านโนนงาม	ด้านเกษตรกรรม	ปลูกข้าวโพด	
2	นางจันทร์เพ็ญ บัวจันทร์	หมู่ 1 บ้านโนนงาม	ด้านเกษตรกรรม	ปลูกข้าวโพด	

ภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลศรีโนนงาม



ภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลศรีโนนงาม



ภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลศรีโนนงาม

